

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
บริเวณป่าห้วยส้อ กรณีศึกษาชุมชนบ้านส้อและบ้านเด่นพัฒนา
ตำบลเปือ อำเภอ เชียงกลาง จังหวัดน่าน

Development of People's Participation in Forest Resources
Conservation in Huai Sor Forest:
A Case Study of Ban Sor and Ban Denphatthana Communities,
Pue Sub District, Chiang Klang District, Nan Province

พัทธนันท์ พริบไหว^{1*} , ชัยวัฒน์ คงสม² และสุธิดา มณีเอนกคุณ²
Patthanan Pribwai¹ Chaiwat Kongsom² and Sutida Maneeanakekul²

¹ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 13 (แพร่) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ 54000

² สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

¹Protected Area Regional Office 13 (Phrae), Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation, Phrae Province 54000

²School of Agriculture and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi province, Thailand 11120

*Corresponding author: aompat67@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการ 2) สภาพการจัดการการมีส่วนร่วม 3) ระดับการมีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วม และ 4) แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ ตำบลเปือ อำเภอ เชียงกลาง จังหวัดน่าน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 190 คร้วเรือน โดยการสุ่มแบบมีระบบจากประชากรทั้งหมด 360 คร้วเรือน ในชุมชนบ้านส้อและบ้านเด่นพัฒนา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่มย่อยจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เลือกแบบเจาะจง จำนวน 6 คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุ 55 ปีขึ้นไป เป็นหัวหน้าครัวเรือน การศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า นับถือศาสนาพุทธ อาชีพเกษตรกร รายได้เฉลี่ย 3,000 – 6,000

บาทต่อเดือน เป็นสมาชิกกลุ่มรักษาน้ำส้อ และไม่มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชน 2) การจัดการการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ พบว่ามีองค์กรชุมชนร่วมกันจัดตั้งกลุ่มรักษาน้ำส้อขึ้น เพื่อบริหารจัดการและร่วมกันจัดกิจกรรมด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง โดยสมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง 3) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ส่วนใหญ่อยู่ระดับมาก ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับน้อย และ 4) แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อที่สำคัญได้แก่ 4.1) จัดโครงการอบรม ให้ความรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 4.2) จัดกิจกรรมรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 4.3) สนับสนุนให้ประชาชนเข้ารับการศึกษาอบรมในหลักสูตรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 4.4) จัดกิจกรรมต่างๆ ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น และ 4.5) สนับสนุนให้หน่วยงานในท้องถิ่นให้ความสำคัญ และสนับสนุนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : การพัฒนาการมีส่วนร่วม การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ป่าห้วยส้อ ชุมชนบ้านส้อและบ้านเด่นพัฒนา จังหวัดน่าน

Abstract

The objectives of this research were to study 1) the social and economic characteristics of people in forest resources conservation in Huai Sor forest, 2) the situation in the management of people's participation in forest resources conservation, 3) the level of people's participation and problems associated with forest resources conservation, and 4) guidelines for improving people's participation in forest resources conservation. The study employed both qualitative and quantitative research methods. Questionnaires were used for collecting quantitative data from 190 sample households by systematic sampling from a total of 360 households in Ban Sor and Ban Denphatthana communities. Statistics for analyzing the data were percentage and mean. The interviews and focus group method were used for collecting qualitative data from contributors using the purposive sampling method comprise of community leaders in Ban Sor and Ban Den Phatthana communities, representatives of Rak Nam Sor group committee, and watershed management unit officers in the area were totally 6 people and gathered from related documents. Data were analyzed by content analysis.

The results showed that 1) the majority of samples were male, the average age of 55 years and over, educated to elementary level or lower, Buddhism religion, farmers with an average income of less than 5,000 baht per month, be Rak Nam Sor group members, and no social position in the community, 2) For management of people's participation in forest resources

conservation, community organizations are joining together to establish Rak Nam Sor Group to manage and jointly organize activities on conservation and restoration of forest resources continually. The group members participate in activities under a process of community participation and among all stakeholders. 3) People's participation level in forest resources conservation activities mostly was high and problems and limitations are at a low level, and 4) The guidelines for improving people's participation in forest resources conservation consist of 4.1) organize training projects to educate, create understanding, and raise awareness among the public, 4.2) organize public relations activities on the conservation of forest resources and community forests, 4.3) encourage people to attend training courses related to forest resource conservation, 4.4) organize activities for public participation more, and 4.5) Government agencies and local government bodies should give priority and support the process of public participation in forest resource conservation continuously.

Keywords: Development of People's Participation, Forest Resources Conservation, Huai Sor Forest, Huai Sor Forest, Ban Sor and Ban Denphatthana, Nan

บทนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ทั้งในแง่การเป็นแหล่งปัจจัยสี่ของมนุษย์ ได้แก่เป็นวัตถุดิบของอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค และยังมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม เมื่อป่าไม้ถูกทำลายก็จะส่งผลกระทบต่อปฐพีดินและแหล่งน้ำด้วย เพราะเมื่อเผาหรือถางป่าไปแล้ว พื้นดินจะถูกเปิดโล่งขาดพืชปกคลุม เมื่อฝนตกลงมาก็จะชะล้างหน้าดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินไป นอกจากนี้เมื่อขาดต้นไม้คอยดูดซับน้ำไว้ น้ำก็จะไหลบ่าท่วมบ้านเรือน และที่ลุ่มในฤดูน้ำหลาก พอถึงฤดูแล้งก็ไม่มีน้ำไหลซึมไปได้ผิวดินเพื่อหล่อเลี้ยงต้นน้ำลำธาร ทำให้ปริมาณน้ำในแม่น้ำลำธารมีปริมาณน้อยลง ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม เช่น การขาดแคลนน้ำในการชลประทานและการผลิตกระแสไฟฟ้า เป็นต้น จากที่กล่าวมาข้างต้น ป่าไม้จึงนับได้ว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ก่อให้เกิดสิ่งมีชีวิต และหล่อเลี้ยงชีวิตของมนุษย์ พืช สัตว์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในป่ามีความผูกพันกับป่าไม้อย่างไม่สามารถแยกจากกันได้ ต้องอาศัยพึ่งพากันและกัน สิ่งมีชีวิตที่เอาเปรียบป่าไม้โดยอาศัยผลประโยชน์จากการดำรงชีพ และยังเป็นผู้ทำลายป่าไม้เสียเอง ทั้งโดนตั้งใจและมีได้ตั้งใจ หรือทำลายไปเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ คือ “มนุษย์” ผู้ที่เป็นทั้งผู้สร้างและทำลายทรัพยากรป่าไม้ที่ส่งผลกระทบ

ต่อสิ่งมีชีวิตอื่นจนสูญพันธุ์ไปในที่สุด ซึ่งใน พ.ศ. 2563 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ จำนวน 102,353,484.76 ไร่ หรือร้อยละ 31.64 ของพื้นที่ประเทศ (สำนักจัดการที่ดินป่าไม้ กรมป่าไม้, 2563)

การป่าไม้ชุมชน (Community Forestry) วิถีปฏิบัติ และเป็นการปรับตัวของการจัดการทรัพยากรภายในชุมชนเพื่อช่วยลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนในชุมชน และเป็นแนวทางหนึ่งในการรักษาพื้นที่ป่าและความสมบูรณ์ของนิเวศป่าไม้ เพื่อให้ระบบนิเวศคงความสมดุล เป็นช่องทางให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ จัดการ พื้นฟูให้ป่ามีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น และมีการใช้ทรัพยากรและผลผลิตจากป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความมั่นคงแห่งชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นเมื่อคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นจึงไม่ต้องอพยพย้ายถิ่นฐาน และที่สำคัญยิ่งคือเพิ่มความสามารถให้กับมนุษย์ได้เรียนรู้การอยู่อย่างสมดุลกับธรรมชาติและดำรงชีพอยู่ได้อย่างมีความสุข (สมหญิง สุนทรวงศ์, 2557) ป่าชุมชนจึงเป็นผืนป่าที่มีการบริหารทรัพยากรป่าไม้ โดยใช้หลักการป่าไม้ชุมชน ซึ่งเปิดโอกาสให้องค์กรชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อย่างสมดุล ยั่งยืน โดยยึดหลักการ“ป่าอยู่คนยัง” โดยประชาชนผู้ได้รับประโยชน์เป็นผู้กำหนดแผนการและควบคุมการดำเนินการให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ป่าห้วยส้อ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติน้ำยาวและปาน้ำสวด เป็นแหล่งต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์และเป็นป่าชุมชนของหมู่บ้านส้อ หมู่ที่ 9 และหมู่บ้านเด่นพัฒนา หมู่ที่ 12 ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดยโสธร และให้ประชาชนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดูแลจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง และจากการที่หมู่บ้านส้อ หมู่ที่ 9 และหมู่บ้านเด่นพัฒนา หมู่ที่ 12 ตำบลเปือ สามารถดูแลรักษาป่าห้วยส้อเอาไว้ได้นั้น ทำให้มีความสนใจที่จะศึกษาว่ามีปัจจัยทางสังคมด้านใดบ้างที่ทำชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนผืนนี้ และทราบถึงระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนว่ามีมากระดับใดถึงทำให้ป่าผืนนี้ยังคงดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่นอื่นที่จะใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและวางแผนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อันจะส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่สมดุลและยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของประชาชนบริเวณป่าห้วยส้อ ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ
2. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ
3. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ
4. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ ครอบคลุมศึกษาชุมชนบ้านส้อและบ้านเด่นพัฒนา ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นการศึกษาระดับปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องที่หมู่บ้านส้อ หมู่ที่ 9 และบ้านเด่นพัฒนา หมู่ที่ 12 ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 360 ครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกที่เป็นตัวแทนครัวเรือน ผู้ศึกษาได้ใช้สูตรการคำนวณหาขนาดตัวอย่างของ Taro Yamane (1973) กำหนดความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 190 ครัวเรือน จากนั้นนำไปคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้าน โดยใช้สูตรการกระจายตามสัดส่วน (สุบงกช จามิกร, 2526) โดยหมู่ที่ 9 และ หมู่ที่ 12 มีจำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่ต้องการศึกษาเท่ากับ 89 และ 101 ครัวเรือน ตามลำดับ ผลการศึกษาที่ได้จะนำมาใช้ในการตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยข้อที่ 1 ข้อที่ 3 และข้อที่ 4

1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าห้วยส้อ แล้วทำการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้นำชุมชน/

ผู้อาวุโสในชุมชนบ้านส้อและบ้านเด่นพัฒนา คณะกรรมการกลุ่มรักษ์น้ำส้อ และเจ้าหน้าที่หน่วยจัดการต้นน้ำในพื้นที่ รวมจำนวน 6 คน ผลการศึกษาที่ได้ นำมาตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยข้อที่ 2

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของประชาชนบริเวณป่าห้วยส้อ ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ ภูมิศึกษาชุมชนบ้านส้อและบ้านเด่นพัฒนา ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ เพื่อวัตถุประสงค์การมีส่วนร่วมของประชากร โดยตั้งคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ ภูมิศึกษาชุมชนบ้านส้อและบ้านเด่นพัฒนา ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ เพื่อวัตถุประสงค์ความคิดเห็นของประชากร โดยตั้งคำถามเกี่ยวกับปัญหา/อุปสรรคเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ ภูมิศึกษาชุมชนบ้านส้อและบ้านเด่นพัฒนา ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ เพื่อวัตถุประสงค์ความคิดเห็นของประชากร โดยตั้งคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยกำหนดรายละเอียดประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านส้อและบ้านเด่นพัฒนา 2) สภาพทั่วไปของป่าห้วยส้อ 3) การบริหารจัดการป่าห้วยส้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนกลุ่มตัวอย่างบ้านส้อและบ้านเด่นพัฒนา ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้ผ่านการทดสอบและตรวจสอบเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ไปทำการสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 190 ครั้ง

3.2 การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดยสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้นำชุมชน/ผู้อาวุโสในชุมชนบ้านส้อและบ้านเด่นพัฒนา คณะกรรมการกลุ่มรักษาน้ำส้อ และเจ้าหน้าที่หน่วยจัดการต้นน้ำในพื้นที่ จำนวน 6 คน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้นำผลที่ได้จากแบบสอบถามทั้งหมดมาเข้ารหัส (coding) และประมวลผลโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป นำเสนอข้อมูลในรูปตารางและแสดงค่าสถิติอย่างง่าย เช่น ร้อยละ (percentage) และค่าเฉลี่ย (mean)

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาพร้อมกับการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลทางเศรษฐกิจสังคมบางประการของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เพศชาย (ร้อยละ 70) อายุ 55 ปีขึ้นไป และเป็นหัวหน้าครัวเรือน (ร้อยละ 67.37) มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (ร้อยละ 62.11) นับถือศาสนาพุทธทั้งหมด มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 1-3 คน (ร้อยละ 61.05) อาชีพหลักเป็นเกษตรกร (ร้อยละ 84.21) รายได้เฉลี่ย 3,000 – 6,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 64.74) เป็นสมาชิกกลุ่มรักษาน้ำส้อ (ร้อยละ 70.53) และส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชน (ร้อยละ 42.63)

2. ผลการศึกษาสภาพการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดยโสธร พบว่าชุมชนบ้านส้อและบ้านเด่นพัฒนา มีการจัดตั้งกลุ่มรักษาน้ำส้อขึ้น เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 254 เพื่อรวมกลุ่มและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และป่าต้นน้ำบริเวณป่าห้วยส้อ และวันที่ 5 มกราคม 2544 ได้ขยายเครือข่ายกลุ่มรักษาน้ำส้อไปสู่หมู่บ้านหนองผุก หมู่ที่ 10 การบริหารจัดการป่าห้วยส้อเป็นการดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารกลุ่มรักษาน้ำส้อ และคณะอนุกรรมการ มีหน้าที่กำหนดข้อบังคับและบริหารจัดการกลุ่มรักษาน้ำส้อ ให้เป็นไปตามกฎระเบียบข้อบังคับกลุ่มรักษาน้ำส้อ พ.ศ. 2543 และมีสมาชิกเป็นประชาชนทุกครัวเรือนในหมู่บ้านส้อ และหมู่บ้านเด่น ปัจจุบันมีคณะกรรมการบริหารกลุ่มรักษาน้ำส้อ จำนวน 1 คณะ มีสมาชิกจำนวน 18 คน และมีคณะอนุกรรมการฝ่ายพิทักษ์ป่า 1 คณะ จำนวน 12 คน มีการจัดการรูปแบบและการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของป่าห้วยส้อ โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ป่าต้นน้ำ มีเนื้อที่ประมาณ 6,701.63 ไร่

เป็นผืนป่าอนุรักษ์ทั้งหมด 2) ป่าชุมชนหมู่บ้านเด่นพัฒนา หมู่ 12 เนื้อที่ 2,135 ไร่ ได้รับอนุมัติโครงการป่าชุมชนจากกรมป่าไม้ พ.ศ. 2553 และ 3) ป่าไม้ใช้สอย เนื้อที่ประมาณ 300 ไร่ อยู่ติดเขตพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน โดยสมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าห้วยส้อ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและทุกภาคส่วน ดังนี้

2.1 สมาชิกมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การเข้าร่วมประชุม เสนอปัญหาความต้องการของชุมชน และวางแผนงานในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชน

2.2 สมาชิกมีส่วนร่วมในการนำแผนงาน/กิจกรรมด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ไปปฏิบัติ โดยชาวบ้านส้อและบ้านเด่นพัฒนาได้เข้ามาร่วมลงมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ การทำแนวกันไฟป่า การปลูกป่า การสำรวจป่า ตรวจสอบลาดตระเวน เผ่าระวังการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า และเผ่าระวังไฟป่า โดยการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่และหน่วยงานภาคี

2.3 สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดและปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ โดยกำหนดเป็นกฎระเบียบข้อบังคับกลุ่มรักษาน้ำส้อ พ.ศ. 2543 ขึ้น เพื่อร่วมกันจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในป่าห้วยส้อ ให้มีความสมดุลและยั่งยืน และสมาชิกสามารถปฏิบัติได้จริง

2.4 สมาชิกมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากป่าห้วยส้อ ได้แก่ ผืนป่าห้วยส้อกลับมามีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีดินมีความอุดมสมบูรณ์ มีความชุ่มชื้น มีความหลากหลายของพืชและสัตว์ป่า เป็นแหล่งต้นน้ำของชุมชน เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยให้สัตว์ป่าน้อยใหญ่ เป็นแหล่งอาหารและสมุนไพรของคนและสัตว์ และเป็นแหล่งไม้ใช้สอยในชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ยังส่งผลให้อ่างเก็บน้ำมีน้ำตลอดทั้งปี และเป็นแหล่งน้ำที่ชาวบ้านใช้อุปโภคและบริโภค รวมถึงเป็นแหล่งเลี้ยงปลา ซึ่งเป็นอาหารและรายได้ที่สำคัญ ตลอดจนมีการจัดทำโครงการประปาภูเขาซึ่งสามารถหล่อเลี้ยงการดำรงชีพของคนในชุมชนที่ทำการเกษตรและปลูกข้าวได้ปีละ 3 ครั้ง สร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้ทุกครัวเรือนได้อย่างพอเพียง ตลอดจนสามารถรักษาวิถีวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนจนถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น สรุปได้ว่าสมาชิกสามารถรับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.5 สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำกับติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงาน ได้แก่ การติดตามกิจกรรมต่าง ๆ ของคณะกรรมการกลุ่มรักษาน้ำส้ว และ การติดตามผลงานการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ/อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ

จากการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ ถือเป็นตัวอย่างของการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ก่อให้เกิดประโยชน์และอยู่คู่กับชุมชนได้อย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งเห็นได้จากกรณีที่หมู่บ้านเด่นพัฒนา หมู่ที่ 12 ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน ได้รับรางวัลจากการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณป่าชุมชนบ้านเด่นพัฒนา อาทิเช่น รางวัลชนะเลิศ ระดับจังหวัดในโครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” พ.ศ. 2554 รางวัลป่าชุมชนดีเด่น ด้าน”การพัฒนาสู่ความยั่งยืน ประจำปีโครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” พ.ศ. 2555 รางวัลลูกโลกสีเขียว ประเภทชุมชน ครั้งที่ 16 พ.ศ. 2557 และรางวัลอื่นๆ อีกมากมาย เป็นต้น

3. ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อโดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับมาก โดยประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม 5 อันดับแรก ดังนี้ 1) ร่วมสร้างแนวกันไฟไหม้ป่า 2) ร่วมตรวจป่าและการเฝ้าระวัง 3) ร่วมสร้างและปรับปรุงแนวเขตติดต่อรอบพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 4) ได้เข้าร่วมกิจกรรมปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) ร่วมปลูกป่า บำรุงรักษาป่า และฟื้นฟูป่าในวันสำคัญต่างๆ และประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย คือการเลี้ยงวัวในพื้นที่ป่า

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ โดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับน้อย ได้แก่ 1) ไม่มีการแบ่งหน้าที่และบทบาทในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ชัดเจน 2) หน่วยงานภาครัฐไม่ดำเนินการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างจริงจัง 3) ขาดงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จากหน่วยงานภาครัฐ 4) ไม่มีการประสานงาน และประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จากหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน 5) ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 6) ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 7) ไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทั้งนี้ผู้ตอบแบบสอบถามได้เสนอปัญหา อุปสรรค เรื่องการแบ่งเขตป่า เขตที่ทำกินและที่อยู่อาศัยยังไม่ชัดเจน

4. แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้หลัก ๆ ที่กลุ่มตัวอย่างอยากให้ดำเนินการแบ่งออกเป็น 5 แนวทาง ได้แก่

4.1 จัดโครงการอบรม ให้ความรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

4.2 จัดกิจกรรมรณรงค์ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และป่าชุมชน ให้ประชาชนได้รับรู้เพิ่มมากขึ้นและทั่วถึงในสื่อต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ เช่น จัดทำแผ่นป้ายเผยแพร่ความรู้ติดไว้ตามชุมชน หรือเผยแพร่ข้อมูลตามสื่อออนไลน์ต่างๆ

4.3 สนับสนุนให้ประชาชนเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เช่น หลักสูตรการป้องกันไฟป่า หลักสูตรราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า หลักสูตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลักสูตรป่าชุมชน

4.4 จัดกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น เช่น กิจกรรมประกวดหมู่บ้านรักษาป่า กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กิจกรรมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

4.5 หน่วยงานของรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญและสนับสนุนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

ผลการศึกษา เรื่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ บริเวณป่าห้วยส้อ กรณีศึกษาชุมชนบ้านส้อและบ้านเด่นพัฒนา ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ สามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัย และอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างตามลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 70) เป็นหัวหน้าครัวเรือนเกินกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 67.37) และมีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (ร้อยละ 62.11) สอดคล้องกับผลการศึกษาของณรงค์ศักดิ์ สาริตตานนท์ (2550) ที่ศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลของหัวหน้าครอบครัว พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง โดยเห็นว่าครอบครัวส่วนใหญ่จะมอบภาระการดูแลครอบครัวให้เป็นหน้าที่ของผู้ชาย และวิถีชีวิตของคนในชนบทที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ และในอดีตที่ผ่านมาการจัดการศึกษาภาคบังคับไม่ได้บังคับว่าจะต้องศึกษาถึงระดับใด การเรียนในระดับสูงจึงยึดถือความสมัครใจ ค่านิยม และรายได้ของครอบครัวเป็นหลัก

2. ผลการศึกษาสภาพการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ สถานภาพและบริบทการจัดการป่าห้วยส้อ ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นป่าที่อยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติน้ำยาวและป่าน้ำสวด มีการแบ่งรูปแบบการจัดการป่า เป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ป่าอนุรักษ์หรือป่าต้นน้ำ 2) ป่าชุมชนบ้านเด่นพัฒนาหมู่ 12 และ 3) ป่าไม้ใช้สอย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดรูปแบบการจัดการป่าชุมชนของมณฑล จำเริญพุกภัย และนิติยา เมียนมิตร (2556) ได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดการป่าชุมชน คือรูปแบบของป่าชุมชนตามวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ประโยชน์ของชุมชนได้ 3 รูปแบบ รูปแบบที่ 1 ป่าชุมชนแบบอนุรักษ์ เป็นรูปแบบการดำเนินงานชุมชนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ และอื่นๆ การป้องกันภัยธรรมชาติ ตลอดจนความเชื่อและประเพณีในท้องถิ่น รูปแบบที่ 2 ป่าชุมชนแบบเศรษฐกิจ เป็นรูปแบบการดำเนินงานป่าชุมชนเพื่อหวังผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ในรูปของผลผลิตจากต้นไม้และของป่า รูปแบบที่ 3 ป่าชุมชนแบบเนกประสงค์ เป็นรูปแบบการดำเนินงานป่าชุมชนเพื่อหวังผลตอบแทนด้านการอนุรักษ์และด้านเศรษฐกิจควบคู่กันไป โดยมีการบริหารจัดการและได้รับการฟื้นฟู ดูแล และบริหารจัดการร่วมกันระหว่างประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐด้านป่าไม้ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จนทำให้ป่าห้วยส้อมีความอุดมสมบูรณ์ โดยเริ่มจากการที่ชุมชนได้รวมกลุ่ม และจัดตั้งเป็นกลุ่มรักษาน้ำส้อขึ้น โดยมีคณะกรรมการกลุ่มรักษาน้ำส้อบริหารจัดการ และมีชาวบ้านส้อ หมู่ 9 และบ้านเด่นพัฒนา หมู่ 12 ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นสมาชิก เพื่อรวมกลุ่มและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และป่าต้นน้ำ โดยมีการดำเนินกิจกรรมด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง โดยมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าห้วยส้อ ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและทุกภาคส่วน ได้แก่ 1) การวางแผน 2) การนำแผนงาน/กิจกรรมไปปฏิบัติ 3) การกำหนดและปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชน 4) การรับผลประโยชน์จากป่าชุมชน 5) การกำกับติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับจริยา รัมมนต์ และชัยวัฒน์ คงสม (2562) กล่าวว่า สภาพการบริหารและการจัดการป่าชุมชนส่วนใหญ่ดำเนินการโดยคณะกรรมการหมู่บ้านและ/หรือคณะกรรมการป่าชุมชนและ/หรือคณะกรรมการชุมชนอื่นร่วมกับองค์กรภาครัฐ และ/หรือภาคเอกชน ในลักษณะแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การบริหารจัดการป่าชุมชน ตามหลักการจัดการพื้นฐานสำคัญ 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) การวางแผน 2) การจัดองค์การ 3) การนำ และ 4) การควบคุม

3. ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ บริเวณป่าห้วยส้อ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ จูติพงศ์ ศาสตร์แก้ว

(2560) พบว่า ระดับความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ในจังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในระดับมาก เพราะประชาชนให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมด้านการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็น คณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้านที่มีความสนใจในการจัดการป่าชุมชนและมีตำแหน่งหน้าที่ ความรับผิดชอบ เป็นงานอาสาสมัครโดยชาวบ้านสมัครใจเข้ามาทำหน้าที่ด้วยจิตอาสา ที่ปรารถนา ให้ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ต่อไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน และสอดคล้องกับ เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ. (2536) พบว่าเงื่อนไขการเกิดและความสำเร็จของป่าชุมชน มี 8 ประการ ได้แก่ 1) มีความเป็นชุมชนสูง 2) มีทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ที่อยู่ในสภาพที่ใช้ได้ 3) การมีผลประโยชน์ร่วมกัน 4.) มีจิตสำนึกในการรักษาป่าที่มีความเข้มข้นและความลึกซึ้ง มากกว่าการมีผลประโยชน์ร่วมกันเท่านั้น 5) ผู้นำชุมชนทั้งผู้นำทางธรรมชาติ และผู้นำที่เป็น ทางการที่มีความเข้มแข็งและมีภูมิปัญญาสูง 6) มีการจัดตั้งองค์กรประชาชน 7) มีจารีตของ การจัดการทรัพยากรที่ถือว่าทรัพยากรเป็นสิทธิและทรัพย์สินร่วมของชุมชน 8) มีการจัดการ ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม

ผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ บริเวณป่าห้วยส้อ พบว่าภาพรวมมีปัญหา อุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับ น้อย ได้แก่ ไม่มีการแบ่งหน้าที่และบทบาทในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ชัดเจน หน่วยงานภาครัฐไม่ดำเนินการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างจริงจัง ไม่มีงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จากหน่วยงานภาครัฐ ไม่มีการประสานงาน และประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จากหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เซสเตอร์ไอ บาร์นาร์ด ได้ให้ ความสำคัญกับการประสานงานมากที่สุด และปัญหางบประมาณไม่เพียงพอต่อโครงการที่เสนอ และสอดคล้องกับการวิจัยของกมลรัตน์ ศรีพลกรัง และคณะ (2560) ที่พบว่าปัญหา อุปสรรค ของการดำเนินการโครงการป่าชุมชนบ้านนาข่า ได้แก่ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ในการบริหาร จัดการป่าชุมชนไม่เพียงพอ การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนไม่เพียงพอและ ขาดความต่อเนื่อง

4. ผลการศึกษาแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าไม้บริเวณป่าห้วยส้อ พบว่ามี 5 แนวทาง ได้แก่ 1) จัดโครงการอบรม ให้ความรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชน ในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 2) จัดกิจกรรมรณรงค์

ประชาสัมพันธข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และป่าชุมชน ให้ประชาชนได้รับรู้เพิ่มมากขึ้นและทั่วถึงในสื่อต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ 3) สนับสนุนให้ประชาชนเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 4) จัดกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น และ 5) หน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญและสนับสนุนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของจรรยาแห่งทองทิบ (2553). ที่พบว่าแผนปฏิบัติการที่ได้จากการทำงานแบบมีส่วนร่วม หากได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง ให้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมแล้ว ก็จะช่วยในการพัฒนาการมีส่วนร่วมที่มีทั้งสิ้น 5 ขั้นตอน และมีความเห็นว่า การให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญที่ควรนำมาปฏิบัติเป็นลำดับแรก ต่อมาคือการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ รวมไปถึงการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนจะเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างแท้จริง และจะส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่สมดุลและยั่งยืนตลอดไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. คณะกรรมการกลุ่มรักษาน้ำส้อ สามารถนำข้อมูลไปใช้ถ่ายทอดเรื่องราวประวัติความเป็นมาของป่าห้วยส้อ และข้อมูลที่บอกเล่าความสำเร็จของชุมชน โดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น เฟซบุ๊ก เอกสารเผยแพร่ และจัดทำเป็นฐานข้อมูลแสดงไว้ที่ศาลาประชาคมหมู่บ้าน เพื่อให้สมาชิกและเยาวชนกลุ่มรักษาน้ำส้อ เข้าไปศึกษาหาความรู้ ตลอดจนคนในหมู่บ้านอื่น หรือบุคคลที่สนใจ มีโอกาสได้รับรู้ข้อมูลด้วย

2. ชุมชนใกล้เคียงที่มีพื้นที่ป่าชุมชน สามารถนำแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้และป่าชุมชนที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ของตนเองอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อนำไปสู่การจัดการป่าของชุมชนท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

3. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง สามารถนำแนวทางการจัดการป่าที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้และป่าชุมชน ควรบูรณาการกับ

ผู้นำชุมชน จัดเจ้าหน้าที่เข้าไปให้ความรู้ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ ธรณรีและทั่วถึงในสื่อต่างๆ เช่น หอกระจายข่าว เฟซบุ๊ก เอกสารเผยแพร่ หรือ จัดทำหลักสูตรฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชน เพื่อส่งเสริม การสร้าง จิตสำนึกให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ให้มากยิ่งขึ้น ให้มี ความรู้สึกรักหวงแหนเป็นเจ้าของและรู้สึกว่าเป็นสมบัติของส่วนรวม และร่วมกันรับผิดชอบ ดูแลรักษาทรัพยากรของท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนที่จะเติบโต และเป็นกำลังสำคัญในการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการดูแลรักษาป่าไม้ได้ในระยะยาว

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งต่อไปควรเพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่ไปให้มากขึ้น โดยสัมภาษณ์ เชิงลึกทั้งเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานรัฐบาล เอกชน และองค์กรที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ (NGO) เพื่อจะ ได้ผลการศึกษาที่ครอบคลุมเนื้อหาในเชิงลึกและภาพรวม เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการส่งเสริม การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และป่าชุมชนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

2. การศึกษาครั้งต่อไปควรเพิ่มตัวอย่างประชากรในการศึกษาโดยให้ครอบคลุมหมู่บ้าน ที่ใช้ประโยชน์จากป่าห้วยส้อ หรือมีการศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมกับชุมชนอื่นที่อยู่ ใกล้เคียง เพื่อที่จะได้เห็นถึงปัจจัย/ผลสำเร็จที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าไม้และป่าชุมชนในภาพรวมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมป่าไม้. (2533). *ป่าชุมชนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ.
กมลรัตน์ ศรีพลกรัง, ปัทมาภรณ์ เดชยาภิรมย์, กาญจนา รูปะวิเชตร, วิภาวรรณ สินไชย, ชานิล กุรินทร์, ศิริรัตน์ บินสะนิ, วรพล คหฺภูฐา.(2560). รายงานการศึกษาโครงการป่าชุมชนบ้านนาข่า ตำบลนาข่า อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม.โครงการอบรมหลักสูตร “นักบริหารระดับกลาง กระทรวงการคลัง รุ่นที่ 4/2560”. กรุงเทพฯ:กระทรวงการคลัง.
กาญจนา ทิพย์มาก. (2547). *การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนมุสลิม กรณีศึกษา ตำบลกาลอ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

- กษิณาจ หลิมสวัสดิ์. (2543). *การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และการพึ่งพิงป่าชุมชน โคกสะอาด ตำบลสะแกโพรง อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- กิตติศักดิ์ แก้ววาริ. (2553). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง จังหวัดชัยนาท*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- จารุตา แห่งทองทิพย์. (2553). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ ประชาชนตำบลคลองพา อำเภอนาทน จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, สุราษฎร์ธานี.
- จริยา รัมมมนต์, และชัยวัฒน์ คงสม (2562) การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาป่าชุมชนในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย. *วารสารเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*, 3(1):21.
- ชโลมพร วรอนุวัฒน์กุล. (2545). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษา ประชาชนในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอลำลูกกา จังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ชัยวัฒน์ คงสม (2552). *ทรัพยากรป่าไม้ สิ่งแวดล้อมและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง*. ใน *ประมวลสาระชุดวิชากฎหมาย เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม* (หน่วยที่ 1, น. 1-24) นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ฐิติพงษ์ ศาสตร์แก้ว. (2560). *ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในจังหวัด อุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ณรงค์ศักดิ์ สาธิตานนท์. (2550). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนบ้านทุ่งมหา ตำบลปากคลอง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดชุมพร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, สุราษฎร์ธานี.
- ณัฐกานต์ ประกอบเที่ยง. (2552). *การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง ตอนบนส่วนที่ 1 อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- พันธุ์พงษ์ คงเดชอดิศักดิ์. (2557). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- ไพโรจน์ สุขสัมพันธ์. (2532). “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ใน *เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาและ ส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้*. กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.
- ไพสุดา ตรีเดซี. (2546). *การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าทุ่งสูง จังหวัดกระบี่*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

- มณฑล จำเริญพุกฤษ และ นิตยา เมี้ยนมิตร. หน่วยที่ 3 รูปแบบการป่าไม้ชุมชน. ใน เอกสารการสอนชุด
วิชาการป่าไม้ชุมชน หน่วยที่ 1-8. นนทบุรี: สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มานะ บุณยานันต์. (2542). *การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนซับจำปา อำเภอลำลูกกา
จังหวัดลพบุรี*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- รักษักล่า สถานสุข. (2547). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎร
ที่อาศัยอยู่ที่โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริห้วยแม่เพรียง อำเภอกำแพงกระเจาน
จังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- วาริณี เอี่ยมสวัสดิกุล และคณะ. (2562) *การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อนำไปสู่การเป็น
โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพพระดัดเพชร: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดสลักเหนือ จังหวัดนนทบุรี*. รายงานการ
วิจัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- วิชุดา ขวัญชุม. (2550). *ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านพืชสมุนไพรจากป่าห้วยส้อ ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย
จังหวัดน่าน*. สารนิพนธ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปทุมธานี.
- วิภาวรรณ มะลิวรรณ และคณะ. (2560). *แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนเขาหลวง ตำบลเขา
หลวง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี*.วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 10(1),707-706. สืบค้น
จาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/874405/69047>
- สมหญิง สุนทรวงษ์. (2557). *ป่าชุมชนกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า –RECOFTC.
- สำนักจัดการที่ดินป่าไม้ กรมป่าไม้. (2563). *โครงการจัดทำข้อมูลสภาพพื้นที่ป่าไม้ ปี พ.ศ. 2563*.
กรุงเทพฯ: กรมป่าไม้.
- อภิชาติ ภัทรธรรม และ สุรศักดิ์ อุนสรณ์. (2553). *การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวเขาใน
พื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำน้ำสวด อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน*. วารสารวิทยาสารเกษตรศาสตร์ สาขา
สังคมศาสตร์, 31 (3): 393-400
- อุดมเพียร วงศ์ชัย. (2547). *ปัจจัยทางเศรษฐกิจ-สังคมที่มีผลต่อการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้และการมีส่วนร่วมใน
การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนรายรอบป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ต๋ำและป่าแม่เนาเรือ จังหวัดพะเยา*.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สงบ กจามิกร. (2526). *การศึกษาปัญหาและทัศนคติของนิสิตปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เกี่ยวกับการ
การเรียนการสอนและบริการอื่นๆ*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
กรุงเทพฯ.
- เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ. (2536). *ป่าชุมชนในประเทศไทย แนวทางการพัฒนา*. กรุงเทพฯ สถาบัน
ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.